

Teresa DROZDEK-MAŁOLEPSZA*

Sport strzelecki kobiet w Polsce w okresie międzywojennym

Streszczenie

W okresie międzywojennym kobiety w Polsce aktywnie uczestniczyły w działalności sportowej. Wśród dyscyplin sportowych uprawianych przez kobiety należy wymienić strzelectwo. Sekcje strzeleckie kobiet istniały przy klubach, organizacjach sportowych, młodzieżowych i społecznych.

Kobiety brały udział w kursach instruktorskich z zakresu strzelectwa, w próbach w zdobywaniu Odznaki Strzeleckiej. Uczestniczyły we współzawodnictwie sportowym, poczynając od zawodów klubowych (wewnątrz organizacyjnych) po mistrzostwa danej organizacji, mistrzostwa okręgu, mistrzostwa Polski i zawody międzynarodowe. Nie odniosły sukcesów na arenie międzynarodowej. Do wyróżniających się strzelczyń należy zaliczyć m.in. Irenę Heyduk-Kierasieńską, Annę Sedlaczek, Julię Stępniewską i Romanę Zauderer.

Słowa kluczowe: sport strzelecki, kobiety, Polska, okres międzywojenny.

Celem pracy jest przedstawienie sportu strzeleckiego kobiet w Polsce w okresie międzywojennym. W zakresie stanu badań największe znaczenie poznawcze posiada publikacja T. Drozdek-Małolepszej¹, częściowo też M. Ponczka².

W rozwoju dyscyplin sportowych ważną rolę miały do odegrania struktury organizacyjno-szkoleniowej Polskich Związków Sportowych. W obrębie sportu strzeleckiego jednym z pierwszych związków było Zjednoczenie Strzeleckich Bractw Kurkowych Rzeczypospolitej Polskiej (ZSBKRP) powołane w Poznaniu w 1922 r.³ Jak pisze B. Woltmann: „Zostały założone [...] stowarzyszenia: Pol-

* Dr, Instytut Kultury Fizycznej i Turystyki, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie.

¹ T. Drozdek-Małolepsza, *Sport luczniczy i strzelecki kobiet w Polsce w okresie międzywojennym*, [w:] *Szkice z historii sportu i sprawności fizycznej*, red. J. Umiaż, Olsztyn 2009, s. 77–88.

² M. Ponczek, *Kultura fizyczna w Polskich Katolickich Organizacjach Młodzieżowych II Rzeczypospolitej*, Katowice 1997, s. 52–69, 135.

³ B. Woltmann, *Rozwój dyscyplin sportowych i osiągnięcia sportowe*, [w:] *Zarys historii sportu w Polsce 1867–1997*, red. J. Gaj, B. Woltmann, Gorzów Wlkp. 1999, s. 123. Zob. też B. Woltmann, J. Gaj, *Sport w Polsce 1919–1939*, Gorzów Wlkp. 1997, s. 70.

ski Związek Broni Małokalibrowej (1929) oraz Polski Związek Broni Wojskowej i Dowolnej (1931). W dniu 23 kwietnia 1933 r. dokonały one fuzji, tworząc Polski Związek Strzelectwa Sportowego (PZSS), który dwa lata później został członkiem Międzynarodowej Unii Strzeleckiej⁴. W 1936 r. PZSS zorganizował 781 imprez sportowych, dysponował kadrami 400 instruktorów oraz posiadał 3000 strzelnic⁵.

Warto zaznaczyć, iż „Związek Strzelecki posiadał od 1921 r. mandat reprezentacji sportu strzeleckiego wewnątrz i na zewnątrz kraju jako oficjalny członek Międzynarodowego Związku Strzeleckiego i Związku Polskich Związków Sportowych”⁶.

W upowszechnianiu sportu strzeleckiego istotną rolę odgrywały kursy i obozy wychowania fizycznego i sportu, w programie których znajdowały się te dziedziny aktywności fizycznej. Strzelectwo znajdowało się w programie kursów dla komendantek Związku Strzeleckiego (ZS). Kursy takie organizowano rokrocznie, np. na przełomie 1927 i 1928 r. kursy dla komendantek odbyły się w Toruniu (24 listopada – 17 grudnia 1927 r.), Wilnie (10 stycznia – 7 lutego 1928 r.), Krakowie (21 stycznia – 8 lutego 1928 r.), Przemyślu (30 stycznia – 21 lutego 1928 r.), Łucku (10 lutego – 9 marca 1928 r.), Lublinie (marzec 1928 r.), Warszawie⁷. Na zakończenie kursów zazwyczaj organizowano zawody strzeleckie, a także przeprowadzano próbę w celu zdobycia Odznaki Strzeleckiej (OS). W grudniu 1934 r. został zakończony 23-dniowy kurs dla komendantek oddziałów IX Okręgu ZS⁸. W kursie uczestniczyło 28 członkiń ZS z 12 powiatów. Na kursie realizowano zajęcia z wychowania obywatelskiego, wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego, sport – głównie strzelectwo. W trakcie kursu przeprowadzono próbę zdobycia OS, którą pozytywnie przeszło 18 strzelczyń.

Odznakę Strzelecką ustanowiono w 1930 r.⁹ Dwa lata później, w 1932 r., OS podzielono na 4 stopnie: Odznakę Strzelca Wyborowego, Odznakę Strzelecką I klasy (złota), Odznakę Strzelecką II klasy (srebrna), Odznakę Strzelecką III klasy (brązowa). Odznakę Strzelecką I, II i III klasy zdobywano w ramach każdego zawodów, „o ile konkurencja i warunki strzelania odpowiadały ściśle regulaminowi OS i protokoły zostały przesłane władzom Związku Strzeleckiego”. Odznakę Strzelecką Strzelca Wyborowego można było uzyskać jedynie w trakcie Narodowych Zawodów Strzeleckich o Mistrzostwo Polski¹⁰.

W Tarnopolu odbył się kurs strzelecko-luczniczy dla instruktorek powiatowych Przysposobienia Wojskowego Kobiet¹¹. Kurs zrealizowano w okresie od

⁴ Tamże.

⁵ „Rocznik Sportowy na rok 1937/1938”, Warszawa [b.r.w.], s. 22.

⁶ „Start” 1930, nr 22, s. 10; zob. M. Ponczek, *Przyczynek do historii Związku Strzeleckiego „Strzelec” w Kieleckiem w okresie II Rzeczypospolitej*, „Zeszyty Metodyczno-Naukowe” 2000, nr 10, s. 85–94.

⁷ „Strzelec” 1928, nr 5, s. 13; 1928, nr 7, s. 10; 1928, nr 8, s. 8–9; 1928, nr 9, s. 9; 1928, nr 10, s. 12.

⁸ „Strzelec” 1935, nr 4, s. 18.

⁹ „Start” 1933, nr 3, s. 10; A. Zakrzewska, *Związek Strzelecki 1919–1939. Wychowanie obywatelskie młodzieży*, Kraków 2007, s. 263.

¹⁰ „Start” 1933, nr 3, s. 10.

¹¹ „Strzelec” 1935, nr 28, s. 12.

1 do 8 czerwca 1935 r. Uczestniczyło w nim 10 kobiet z siedmiu powiatów województwa tarnopolskiego. Program kursu obejmował teorię i praktykę treningu strzeleckiego i łuczniczego, codzienną gimnastykę poranną, ćwiczenia sprawnościowe w celu zdobycia Państwowej Odznaki Sportowej (POS) oraz materiał w celu kształcenia kadry sędziowskiej w sporcie łuczniczym i strzeleckim – regulaminy i przepisy sędziowskie – (zgodnie z instrukcją Przystosowania Wojskowego Kobiet). W trakcie kursu przeprowadzono zawody o uzyskanie OS. Trzy strzelczynie – Frońska (Brzeżany), Mierzwińska (Zaleszczyki) i Morozówna (Czortków) – zdobyły OS I klasy, pozostałe uzyskały OS II klasy.

Kursy instruktorskie w zakresie strzelectwa organizowane były przez Pocztove Przystosowanie Wojskowe (PPW). W dniach 22–31 marca 1935 r. został przeprowadzony I Kurs Instruktorów Strzelectwa PPW, w którym uczestniczyło 32 mężczyzn i 8 kobiet¹². Kurs przewidywał dziennie 4 godziny wykładów oraz 4 godziny praktyczne z zakresu strzelectwa. Absolwenci kursu podjęli zobowiązania do realizacji trzech lat pracy w zakresie wyszkolenia strzeleckiego w oddziałach i sekcjach PPW. W okresie od 28 października 1935 r. do 31 marca 1939 r. na kursach i obozach przeszkolono m.in. 130 instruktorek strzelectwa sportowego, 54 instruktorki przystosowania wojskowego – członkinie PPW¹³.

Oprócz kadry szkoleniowej, istotnym zagadnieniem w realizacji sportu strzeleckiego było zaopatrzenie oddziałów i sekcji w sprzęt sportowy. W 1930 r. oddano do użytku 3 strzelnice małokalibrowe w Królewskiej Hucie¹⁴. 18 marca 1930 r. dokonano otwarcia strzelnicy w Ogrodzie Saskim w Warszawie¹⁵. W 1938 r. PPW posiadało m.in. własne obiekty i sprzęt sportowy w następującej liczbie: strzelnice i tory łucznicze – 43, broń długa – 504, pistolety – 89, wiatrówki – 298¹⁶. Jedną z najnowocześniejszych strzelnic w Polsce w okresie międzywojennym znajdowała się we Lwowie. Posiadała 10 pawilonów strzelniczych, z czego 7 o 79 stanowiskach do strzelań z karabinu, broni małokalibrowej i pistoletu, 2 pawilony do strzelań myśliwskich oraz 1 do strzelań łucznych¹⁷.

Sport strzelecki kobiet propagowała Organizacja Przystosowania Kobiet do Obrony Kraju (OPKdOK)¹⁸. Organizacja powstała w 1922 r., jako „rezultat porozumienia kilkunastu stowarzyszeń kobiecych oraz stowarzyszeń zajmujących się wychowaniem fizycznym i przystosowaniem wojskowym młodzieży”. W skład OPKdOK weszły: „Związek Harcerstwa Polskiego (ZHP), Związek Strzelecki, Towarzystwo Gimnastyczne (TG) «Sokół», Koło Polek, Polski Czerwony Krzyż, Polski Biały Krzyż, Centralny Związek Młodzieży Wiejskiej

¹² „Pocztowe Przystosowanie Wojskowe” (dalej: „PPW”) 1935, nr 4, s. 9.

¹³ „PPW” 1939, nr 6, s. 19.

¹⁴ „Start” 1930, nr 7, s. 12.

¹⁵ Tamże, s. 4.

¹⁶ „PPW” 1938, nr 4, s. 5.

¹⁷ „Start” 1931, nr 12, s. 5.

¹⁸ „Start” 1927, nr 1, s. 11.

(CZMW), Katolicki Związek Polek, Związek Kobiet Pracujących w Handlu i Biurowości, Koło Mieszczanek, Klub Wioślarek”¹⁹. W 1926 r. z OPKdOK wystąpiły TG „Sokół”, Katolicki Związek Polek, a w 1927 r. wystąpił Związek Strzelecki, natomiast przystąpiły m.in. Służba Obywatelska i Rodzina Wojskowa. Organizacja PKdOK liczyła w 1932 r. 7996 członków²⁰.

Pierwszy Kobiety Klub Strzelecki (KKS) powstał 22 lutego 1927 r. z inicjatywy Marii Wittkówny – głównej komendantki Organizacji Przystosowania Wojskowego Kobiet (PWK)²¹. Inicjatywa powołania KKS zrodziła się w listopadzie 1926 r.²² Założycielkami KKS były również: Janina Dymecka, dr Zofia Franio, Janina Łożyńska. Celem działalności klubu był rozwój sportu strzeleckiego kobiet.

Oddział PPW w Brześciu n. Bugiem liczył 80 członków, wśród których było 16 kobiet, zorganizowanych w żeńską drużynę strzelecką²³. Sekcje strzeleckie PPW były zgłoszone do PZSS.

Sekcje sportowe strzelectwa kobiet istniały przy Klubie Sportowym Rodziny Wojskowej. W roku sprawozdawczym 1933/1934 było 29 klubów sportowych i 61 sekcji sportowych, które zrzeszały 2000 członków²⁴. KS Rodziny Wojskowej należał m.in. do Polskiego Związku Strzelectwa Sportowego. W działalności KS Rodziny Wojskowej strzelectwo – obok gimnastyki, jeździectwa, łucznictwa, narciarstwa, pływania, szermierki, wioślarstwa i tenisa – należało do najpopularniejszych uprawianych. W skład zarządu KS Rodziny Wojskowej wchodziły: Helena Jurgielewiczowa – przewodnicząca, A. Lipińska – wiceprzewodnicząca (działalność w zakresie „prowincji” – poza Warszawą), Z. Zapolska – wiceprzewodnicząca (działalność na terenie Warszawy) oraz Adamska, Bartelmusowa, Biskupska, Brochwicz-Lewińska, Gostyńska, Kiedrzyńska, Kossowska, Miedzińska, Mysłowska, Słotwińska, Ulrychowa, Wretowska, Zamoyska²⁵. Kobiety uprawiały strzelectwo w TG „Sokół”. W 1936 r. w „Sokole” prowadziło działalność 149 sekcji (oddziałów) strzeleckich²⁶. W Dzielnicy Pomorskiej w tym samym roku (1936) strzelectwo uprawiano w 36 sekcjach²⁷.

¹⁹ Tamże.

²⁰ „Start” 1932, nr 6, s. 2.

²¹ „Sport Strzelecki” 1930, nr 3, s. 45.

²² „Start” 1927, nr 8, s. 8.

²³ „PPW” 1934, nr 1, s. 12.

²⁴ „Rocznik Sportowy 1934”, Warszawa 1934, s. 482–485.

²⁵ Tamże, s. 487–488.

²⁶ T. Drozdek-Małolepsza, *Udział kobiet Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w zawodach sportowych w Polsce w latach 1919–1939*, [w:] *140 lat Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Polsce*, red. A. Łopata, Kraków 2007, s. 75; zob. też T. Drozdek-Małolepsza, *Wychowanie fizyczne i sport kobiet w działalności Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce w latach 1919–1939*, [w:] *Wkład nauk humanistycznych do wiedzy o kulturze fizycznej*, t. 1: *Historia kultury fizycznej*, red. T. Rychta, J. Chelmecki, Warszawa 2003, s. 123.

²⁷ T. Drozdek-Małolepsza, *Udział kobiet Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół”*..., s. 79.

Na łamach „Sportu Strzeleckiego”, w artykule pt. *Ile kobiet uprawia sport strzelecki* jego autor zauważał:

Najliczniejszy i najsilniejszy jest Kobięcy Klub Strzelecki Warszawa. W Związku Strzeleckim kwitnie również kobiecy sport strzelecki, kierowany przez Komendę Główną. Najslabszy ruch sportowo-strzelecki jest na wsi wśród niewiast wiejskich. Miasta dzierżą więc dotychczas prym, a w nich kobiece kluby strzeleckie, sekcje strzeleckie Związku Strzeleckiego i Rodziny Wojskowej. [...] Kobięcy ruch sportowo-strzelecki rośnie²⁸.

W rozwoju sportu strzeleckiego kobiet istotnym zagadnieniem było współzawodnictwo sportowe w strzelectwie. Kobiety uczestniczyły w zawodach strzeleckich o zasięgu lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim, międzynarodowym i zawodach wewnątrzorganizacyjnych – m.in. w zawodach o mistrzostwo Związku Strzeleckiego, Poczтового Przysposobienia Wojskowego. Stowarzyszenia strzeleckie „przeprowadzały zawody strzeleckie wewnętrzne – według własnego uznania. O ile jednak chciały uzyskać zatwierdzenie mistrzostw, względnie rekordów i aby zawody [...] nabrały charakteru oficjalnego, a nie wewnętrznego” musiały starać się o zatwierdzenie programów zawodów przez Związek Strzelecki²⁹.

W dniu 15 grudnia 1928 r. odbyły się zawody strzeleckie (wewnątrzorganizacyjne) KKS w Warszawie. Zwyciężyła Maria Wittkówna, wyprzedzając Helenę Karpińską i Eugenię Waclawkównę³⁰.

22 czerwca 1930 r. oddział ZS w Czyżynach przeprowadził zawody wewnątrzorganizacyjne³¹. W zawodach strzeleckich kobiet zwyciężyła Janina Malinowska. Z okazji poświęcenia strzelnicy w Milanowie (powiat Radzyń, woj. Lublin) odbyły się drużynowe zawody strzeleckie dla ZS z powiatu radzyńskiego³². Zawody kobiece wygrał zespół z Kostr, II miejsce zajęła drużyna z Milanowa, a III – Radzyń. Oddział warszawski strzelczyń ZS im. Aleksandry Piłsudskiej przeprowadził wewnętrzne zawody strzeleckie „Pierwszy Krok Strzelczyń” w dniu 23 grudnia 1930 r.³³ W zawodach wyróżniły się: Janina Kolasińska, Wanda Ostapowicz i Stefania Sokołówna.

Zawody strzeleckie zostały rozegrane w 1930 r. przez harcerki Hufca Żeńskiego z Płocka. W zawodach wyróżniły się: Jadwiga Ratoszyńska, Jadwiga Malanowska, Halina Malanowska, Maria Stremerówna, Amelia Wiśniewska³⁴. Konkurencje strzeleckie rozgrywano podczas Centralnych Zawodów Ogólnosportowych Klubu Sportowego Rodziny Wojskowej³⁵. Podczas zawodów prze-

²⁸ „Sport Strzelecki” 1930, nr 2, s. 30.

²⁹ „Start” 1930, nr 22, s. 10.

³⁰ „Start” 1928, nr 24, s. 11.

³¹ „Strzelec” 1930, nr 28, s. 14.

³² „Strzelec” 1930, nr 30.

³³ „Strzelec” 1930, nr 51/52, s. 23.

³⁴ „Start” 1930, nr 13, s. 12.

³⁵ „Start” 1933, nr 15, s. 2.

prowadzonych w 1933 r. funkcję kierownika zawodów strzeleckich sprawowała M. Kossowska.

W dniu 6 czerwca 1931 r. odbyły się w Stryju mistrzostwa okręgu lwowskiego Kolejowego Przystosobienia Wojskowego (KPW)³⁶. W zawodach indywidualnych zwyciężyła Stanisława Muhln (KPW Lwów); w konkurencji drużynowej I miejsce zajął zespół KPW Lwów (S. Muhln, Stefania Jezierska, Rozanda Bonowa). Podczas zawodów „Święta Sportowego” KPW w Sępólnie, przeprowadzonych w dniu 13 września 1931 r., w zawodach strzeleckich I miejsce zajęła Wanda Redlarska, II miejsce – Bronisława Smogorzewska, III – Agnieszka Kuksówna (wszystkie KPW Chojnice)³⁷.

Zawody wewnątrzorganizacyjne kobiet w strzelectwie przeprowadzano w PPW. W zawodach strzeleckich oddziału III PPW okręgu warszawskiego, które odbyły się w maju 1934 r., w konkurencji pań zwyciężyła Leokadia Kiełbikówna³⁸. W dniu 3 czerwca 1934 r. zostały rozegrane Eliminacyjne Zawody Strzeleckie Oddziałów Warszawskich PPW. Wśród kobiet zwyciężyła Maria Konarska, natomiast w rywalizacji zespołowej (wspólnie z mężczyznami) oddział żeński zajął V miejsce³⁹.

Począwszy od 1934 r. przeprowadzano Centralne Zawody Strzelecko-Łucznicze o mistrzostwo PPW. Drugie Centralne Zawody Strzeleckie o mistrzostwo PPW odbyły się we Lwowie w 1936 r.⁴⁰ W zawodach, w różnych konkurencjach strzeleckich wyróżniły się: Irena Baranowska (Łuck), Jadwiga Milanowska (Poznań), Maria Orczyńska (Warszawa), Anna Sedlaczek (Lwów), Romana Zauderer (Rzeszów). Romana Zauderer w konkurencji strzelania z karabinu małokalibrowego (w pozycji kłęcząc, leżąc i stojąc) ustanowiła nowe rekordy Polski. W klasyfikacji zespołowej w konkurencji strzelania z pistoletu nagrodę Wiceministra Poczty i Telegrafów zdobyła drużyna okręgu Lublin.

W okresie od 1 do 15 lutego 1930 r. odbyły się Powszechno Korespondencyjne Zawody Strzeleckie OPKdOK z broni małokalibrowej⁴¹. Były one jednocześnie zawodami eliminacyjnymi do III Ogólnopolskich Zawodów Strzeleckich. Program zawodów obejmował 2 konkurencje: zawody zespołowe w strzelaniu na dystansie 25 m z postawy leżącej i stojącej oraz zawody indywidualne w strzelaniu na dystansie 50 m z postawy leżącej i stojącej. W zawodach uczestniczyło 859 kobiet, w tym 92 zespoły po 6 zawodniczek i 313 zawodniczek w rywalizacji indywidualnej, z następujących miejscowości: Biała Podlaska, Brześć n. Bugiem, Brody, Chrzanów, Grodno, Gniezno, Jarosław, Jarocin, Kraków, Kołomyja, Kobryń, Kalisz, Leszno, Łódź, Łuck, Miechów, Nowe Święcia-

³⁶ „Kolejowe Przystosobienie Wojskowe” (dalej: „KPW”) 1931, nr 7, s. 12.

³⁷ „KPW” 1931, nr 10, s. 10.

³⁸ „PPW” 1934, nr 4, s. 16.

³⁹ „PPW” 1934, nr 6, s. 15.

⁴⁰ „PPW” 1936, nr 7, s. 7.

⁴¹ „Start” 1930, nr 6, s. 12.

ny, Opoczno, Przemyśl, Poznań, Pabianice, Piotrków Trybunalski, Pruzany, Radom, Radomsko, Skierniewice, Sambor, Słonim, Śrem, Środa, Trzebinia, Warszawa, Wilno, Zgierz. W zawodach indywidualnych zwyciężyła Regina Muszkiewiczówna (Biała Podlaska), natomiast w rywalizacji drużynowej I miejsce zajął zespół Hufca Szkolnego Gimnazjum w Śremie (w składzie: Bojarówna, Gembalska, Lijakowska, Misiekówna, Ogonowska, Świetlikówna).

W następnym roku (1931) przeprowadzono II Korespondencyjne Zawody Strzeleckie OPKdOK⁴². W zawodach wzięło udział 390 zawodniczek, spośród których 84 spełniło warunki uzyskania OS III klasy. W zawodach drużynowych zwyciężył zespół Hufca Szkolnego PWK Gimnazjum Państwowego w Białej Podlaskiej – w strzelaniu na dystansie 50 m z 3 postaw, i zespół Hufca Szkolnego z Tarnopola – w strzelaniu na dystansie 25 m z 2 postaw; w rywalizacji indywidualnej najlepszymi strzelczyniami zawodów okazały się Włodzimiera Katyńska (Przemyśl) i Jadwiga Woźniakowska (Biała Podlaska).

Łódzki Okręgowy Związek Stowarzyszeń Strzeleckich, Łowieckich i Łuczniczych zorganizował zawody strzeleckie z broni małokalibrowej⁴³. W ogólnej klasyfikacji zawodów najlepszą zawodniczką została Sabina Patykowska (TG „Sokół”), wyprzedzając Wandę Gutównę ze ZS. Oprócz W. Gutówny wyróżniła się inna członkini ZS – Józefa Gołębicka.

Z okazji Wojewódzkiego Święta WF i PW w Wilnie, które odbyły się 16–17 czerwca 1928 r., w zawodach strzeleckich, w konkurencji zespołowej, zwyciężyła drużyna ZS⁴⁴. Strzelca reprezentowały: Bykowska, Cichocka, Olejniczakowska, Schlichtingerowa.

Związek Strzelecki w kalendarzu zawodów na dany rok umieszczał Mistrzostwa Okręgowe Strzeleckie ZS (dla kobiet), będące eliminacją do Narodowych Zawodów Strzeleckich⁴⁵. Pierwsze Ogólnopolskie Zawody ZS odbyły się w 1921 r. w Warszawie; II – w 1923 r. w Lublinie; III – w 1924 r. we Lwowie; IV – w 1925 r. w Katowicach; V – w 1926 r. w Warszawie; VI – w Warszawie⁴⁶. Zawody kwalifikacyjne do Narodowych Zawodów Strzeleckich w 1924 r. odbyły się m. in. w Częstochowie, Kaliszu, Kielcach, Lwowie i Łodzi. Najlepszymi strzelczyniami zawodów przeprowadzonych w Kielcach były: Stanisława Olędzka i Celina Rzuchowska⁴⁷. Pierwsza edycja Narodowych Zawodów Strzeleckich odbyła się w 1924 r. we Lwowie, następne zawody rozegrano w Krakowie w 1925 r.; III w Toruniu w 1927 r.⁴⁸ W programie zawodów w Toruniu dla kobiet przeznaczono konkurencję strzelania z broni małokalibrowej na dystansie

⁴² „Start” 1931, nr 7, s. 5.

⁴³ „Strzelec” 1930, nr 28, s. 16.

⁴⁴ „Strzelec” 1928, nr 23, s. 13.

⁴⁵ „Strzelec” 1930, nr 51/52, s. 22.

⁴⁶ „Przegląd Strzelecki i Łuczniczy” 1927, nr 9, s. 169.

⁴⁷ „Strzelec” 1924, nr 7, s. 8; 1924 nr 9/10, s. 19.

⁴⁸ „Przegląd Strzelecki i Łuczniczy” 1926, nr 2, s. 19; 1927 nr 3, s. 65.

50 m. Zwyciężyła Stanisława Radlicka (Warszawa), II miejsce zajęła Bernacikówna (Warszawa), III – Zofia Tabencka (Lwów), IV – Maria Wittkówna (Warszawa), V – B. Stróżecka (Lwów), VI – I. Buttlerowa (Toruń), VII – Adela Czekanowiczówna (Warszawa)⁴⁹.

Staraniem KKS Warszawa organizowano Centralne Kobięce Zawody Strzeleckie (CKZS). Imprezę zainaugurowano w 1928 r. Zawody miały na celu propagowanie sportu strzeleckiego wśród kobiet⁵⁰. Zawody rozegrano w dniach 18–19 marca 1928 r. z okazji imienin marszałka Józefa Piłsudskiego. W zawodach wzięły udział 62 zawodniczki, które reprezentowały stowarzyszenia przysposobienia wojskowego kobiet, kluby sportowe, jak również wystąpiły kobiety niestowarzyszone w żadnych organizacjach – wywodzące się z następujących miejscowości: Kielce, Kraków, Pruszków, Sambor, Skierniewice, Warszawa, Wilno, Włocławek⁵¹. Wyróżniającymi się zawodniczkami w rywalizacji indywidualnej były: Bernacikówna, Karlewska, Perkowska, Helena Świstakówna (I Hufiec Szkolny PWK) oraz Włodarczykówna i Kalinowska. W kategorii zespołowej – w mistrzostwach Warszawy – zwyciężyła drużyna Sportowego Klubu Strzeleckiego (SKS) Warszawa (Karlewska, Perkowska, Kalinowska), II miejsce zajął KKS Warszawa, III – Związek Strzelecki Wilno; w konkurencji o nagrodę przechodnią dyrektora Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego (PUWFiPW) I miejsce zajęła drużyna SKS Warszawa, wyprzedzając KKS i TG „Sokół” Kraków.

Kolejne CKZS przeprowadzono w 1929 (w 1929 r. w zawodach wzięło udział 112 zawodniczek) i 1930 r. (w 1930 r. zawody odbyły się przy udziale 307 zawodniczek)⁵². W CKZS w 1929 r. do najlepszych strzelczyń należy zaliczyć: Ciszoniównę, Kalinowską, Perkowską, Stefanię Stawarzową, M. Wittkównę. W zawodach strzeleckich w 1929 r. wzięło udział ponad 300 zawodniczek wyłonionych drogą eliminacji prowadzonych w organizacjach wf. i pw.⁵³ W zawodach rozegranych w 1930 r. we współzawodnictwie drużynowym zwyciężyły: w strzelaniu o nagrodę Marszałka J. Piłsudskiego – KS Rodziny Wojskowej z Przemyśla (w składzie: Dragatowa, Kołędowska, Kordelowa, Stawarzowa, Żakowa); w konkurencjach indywidualnych – Ciszoniówna (KKS Warszawa), Stawarzowa (KS Rodziny Wojskowej z Przemyśla), Zaborowska (OPKdOK Biała Podlaska)⁵⁴.

⁴⁹ „Przegląd Strzelecki i Łucznicy” 1927, nr 5, s. 104.

⁵⁰ „Start” 1928, nr 5, s. 10.

⁵¹ „Start” 1928, nr 6, s. 10.

⁵² „Sport Strzelecki” 1930, nr 3, s. 45; „Start” 1931, nr 7, s. 4–5.

⁵³ „Sport Strzelecki” 1930, nr 2, s. 30.

⁵⁴ „Start” 1930, nr 7, s. 4–5. Na łamach czasopisma ukazał się artykuł nt. zawodów, w którym redaktor czasopisma napisał: „Do zawodów stanęły następujące stowarzyszenia: Organizacja Przysposobienia Kobięce do Obrony Kraju, Rodzina Wojskowa, Kobięce Klub Strzelecki, Związek Harcerstwa Polskiego, Związek Strzelecki, Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej. Z tych wszystkich stowarzyszeń tylko Organizacja Przysposobienia Kobięce do Obrony Kraju przepro-

IV Centralne Kobięce Zawody Strzeleckie zorganizowano w okresie 19–22 marca 1931 r.⁵⁵ W zawodach wzięło udział 170 zawodniczek. W poszczególnych konkurencjach indywidualnych najlepszymi okazały się: Aniela Dziewulakowa (KKS Kielce), Stefania Stawarzowa (ZS Przemyśl), Jadwiga Woźniakówna (OPKdOK Biała Podlaska), Anna Donderowicz (OPKdOK Warszawa), Krystyna Zaborowska (OPKdOK Biała Podlaska); w rywalizacji ogólnej, w klasyfikacji indywidualnej I miejsce zajęła Stefania Stawarzowa; w klasyfikacji drużynowej zwyciężyła reprezentacja OPKdOK⁵⁶. W trakcie zawodów 40 zawodniczek uzyskało OS⁵⁷.

Tytuły mistrzyń Polski w strzelectwie (rozegrane w ramach Narodowych Zawodów Strzeleckich w Poznaniu) na zawodach rozegranych w 1933 r. zdobyły: broń długa bocznego zapłonu – I. Heyduk, zespołowo – KKS; pistolet wojskowy – Julia Stępniewska (KS Rodziny Wojskowej); pistolet wojskowy, sylwetki – J. Stępniewska; pistolet dowolny – Krótkopadowa⁵⁸.

Narodowe Zawody Strzeleckie w 1934 r. miały się odbyć w dniach 15–22 lipca⁵⁹. Do zawodów zakwalifikowały się 3 zawodniczki ZS: Irena Heyduk-Kieraszińska (Akademicki Oddział Związku Strzeleckiego – AOZS), Urszula Szostakiewiczówna (ZS Lublin) i Pelagia Wiercińska (ZS Warszawa).

W IV Narodowych Kobięcych Zawodach Strzeleckich, rozegranych w lipcu 1935 r. w Warszawie wyróżniły się w strzelectwie: I. Heyduk-Kieraszińska (AOZS Kraków), Radomska (KKS Warszawa), Sedlaczek (PPW), Strzemińska-Sałażyna (Wojskowy Klub Sportowy – WKS „Legia” Warszawa), Wasilewska (KPW Radom), Zarębska (Klub Sportowy – KS Rodziny Wojskowej)⁶⁰. Anna Sedlaczek zdobyła tytuł mistrzyni Polski (w konkurencji bzd. 13 z pozycji stojącej), natomiast drużyna PPW, startująca w konkurencji strzelania z pistoletu Pd. 1, w składzie: Karolina Królikowska, Stanisława Blachowa, Irena Baranowska – zajęła I miejsce⁶¹.

W 1936 r. rozegrano V Narodowe Kobięce Zawody Strzeleckie wspólnie z IX Centralnymi Kobięcymi Zawodami Strzeleckimi⁶². Panie startowały w po-

wadziła poprzednio korespondencyjne zawody eliminacyjne – inne organizacje przysyłały wszystkie swoje zawodniczki, przez to zawody zamieniły się nieomal w zjazd wszystkich kobiet, które potrafią wziąć karabinek do ręki. To przecież mija się z założeniem centralnych zawodów i takie dopuszczanie wszystkich do zawodów bez poprzedniej eliminacji powinno być w przyszłym roku zmienione”. Z wnioskami zawartymi we fragmencie artykułu należy się zgodzić.

⁵⁵ „Sport Strzelecki” 1931, nr 3, s. 43.

⁵⁶ „Start” 1931, nr 7, s. 5.

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ „Rocznik Sportowy 1934”, Warszawa 1934, s. 223.

⁵⁹ „Przegląd Strzelecki i Łucznicy” 1934, nr 4, s. 20–23.

⁶⁰ „Strzelec” 1935, nr 31/32, s. 23.

⁶¹ „PPW” 1935, nr 8, s. 13; „Strzelec” 1935, nr 31/32, s. 23.

⁶² „Sport Strzelecki” 1936, nr 2, s. 2, 4.

szczególnej konkurencjach jeden raz, a były równocześnie klasyfikowane w obydwu zawodach. W Narodowych Kobięcych Zawodach Strzeleckich mogły wystartować zawodniczki posiadające legitymację PZSS oraz OS II klasy, natomiast w Centralnych Kobięcych Zawodach Strzeleckich (poza legitymującymi się OS II klasy) członkinie Hufców Szkolnych, organizacji Przystosowania Wojskowego Kobiet, szkolnych drużyn strzeleckich, posiadające co najmniej OS III klasy. Tytuły mistrzyń Polski w poszczególnych konkurencjach strzeleckich zdobyły: Romana Zauderer (PPW), Janina Broklówna (PPW), I. Heyduk-Kierasieńska (ZS)⁶³.

Udanie wystartowały zawodniczki reprezentujące Związek Strzelecki podczas XI Centralnych Kobięcych Zawodów Strzeleckich w maju 1938 r., organizowanych corocznie przez Kobięcy Klub Sportowy Warszawa⁶⁴. Związek Strzelecki reprezentowały: Bisalska, Bojarska, Czerwiakowska, Maria Jagodzińska, Jodkowska, Stanisława Jurkowa, Irena Kierasieńska, Zofia Laskówna, Matusiewiczówna, Nadzakówna, Plichówna, Julia Zazulin.

Kobięty uczestniczyły ponadto w Narodowych Zawodach Strzeleckich z Broni Małokalibrowej (NZSBM). Program I Narodowych ZSBM, rozegranych w 1926 r. w Warszawie, przewidywał zawody dla pań (dystans 50 m)⁶⁵. Zawody wygrała Maria Wittkówna, przed Wandą Goertzówną, A. Czekanowiczową, Stefanią Lipińską, A. Markusfeldówną. Maria Wittkówna ustanowiła rezultatem 157 p. nowy rekord Polski. Wynik lepszy od Wittkówny osiągnęła Nina Rudzińska. Na zawodach w Warszawie, w dniu 15 lipca 1927 r., zdobyła 164 p. (na 200 możliwych)⁶⁶. II Narodowe ZSBM odbyły się w 1927 r. Wśród 21 zawodniczek biorących udział w zawodach zwyciężyła Jadwiga Karolewska (Wojskowy Klub Sportowy – WKS „Legia” Warszawa), wyprzedzając Cybulska (ZS Tomaszów) i Joannę Zajączkowską („Legia”)⁶⁷. J. Karolewska ustanowiła rekord Polski, rezultatem 174 p. (na 200 możliwych).

Członkinie PPW reprezentowały Polskę na Międzynarodowych Pocztowych Zawodach Strzeleckich w Budapeszcie⁶⁸. Zawody zostały przeprowadzone w sierpniu 1934 r. Polski zespół kobięcy, w składzie: Zofia Carówna (Lwów), Gertruda Fligelówna (Katowice), Anna Sedlaczek (Lwów), był jedyną drużyną kobięcą biorącą udział w mistrzostwach⁶⁹.

⁶³ Tamże, s. 4.

⁶⁴ „Strzelec” 1938, nr 21, s. 16.

⁶⁵ „Przegląd Strzelecki i Łucznicy” 1926, nr 1, s. 10–11.

⁶⁶ „Przegląd Strzelecki i Łucznicy” 1927, nr 7, s. 146.

⁶⁷ „Przegląd Strzelecki i Łucznicy” 1927, nr 10, s. 191.

⁶⁸ „PPW” 1934, nr 8, s. 7–8.

⁶⁹ Wyniki Polek: A. Sedlaczkówna – 829 punktów (na 1200 możliwych do zdobycia), Z. Carówna – 817 punktów (na 1200 możliwych), G. Fligelówna – 776 punktów. A. Sedlaczkówna zdobyła jako nagrodę dla najlepszej zawodniczki statuetkę z brązu z wizerunkiem marszałka Józefa Piłsudskiego oraz srebrny puchar.

Sokolice zdobywały odznaki strzeleckie. Według stanu na dzień 1 stycznia 1937 r. posiadały 134 OS (Dzielnica Krakowska – 20 OS, Małopolska – 53, Mazowiecka – 39, Pomorska – 8, Wielkopolska – 14)⁷⁰. Kobiety w Polsce w 1935 r. zdobyły 7159 OS, z czego około 35% przypadło strzelczyniom⁷¹. W 1935 r. kobiety działające w PPW posiadały 620 OS⁷². Strzelanie znalazło się w próbach na zdobycie Państwowej Odznaki Sportowej (POS). W tzw. grupie IV ćwiczeń na POS dla kobiet wyróżniono następujące próby: strzelanie z wiatrówki na dystansie 25 m w postawie dowolnej, bez podpórki; z broni krótkiej na dystansie 10 m w postawie stojącej; z broni długiej małowalibrowej na dystansie 25 m i 50 m w postawie dowolnej. Wszystkie strzelania odbywały się do tarczy 10-pierścieniowej⁷³.

Rekordy kobiet w strzelectwie, według stanu na 1936 r., należały w poszczególnych konkurencjach do: w kategorii pistolet wojskowy do tarczy i pistolet dowolny sylw. – J. Stępniewskiej, zespołowo – KPW Radom; pistolet dowolny sylw. olimp. – Zarebskiej; pistolet dowolny tarcze – Radomskiej, zespołowo – KKS Warszawa; karabin dowolny bocznego zapłonu z pozycji 3 postawy, stojąc, klęcząc, leżąc – I. Heyduk-Kierasieńskiej, zespołowo – KKS; karabin krajowy bocznego zapłonu z pozycji leżąc – Jagodzińskiej, zespołowo – KS Rodziny Wojskowej Warszawa⁷⁴.

W 1933 r. ukazała się na rynku wydawniczym praca J. Podeskiego pt. *Strzelanie*⁷⁵. Podręcznik był przeznaczony dla początkujących, a także dla zaawansowanych zawodników. Była polecana „uwadze najszerzych warstw społeczeństwa, zwłaszcza zaś kół sportowych, organizacji przysposobienia wojskowego oraz osób wojskowych”. Na treść pracy składały się podstawowe wiadomości z zakresu strzelania z broni długiej i krótkiej.

Podsumowując wcześniejsze uwagi, należy stwierdzić, że w okresie międzywojennym kobiety w Polsce aktywnie uczestniczyły w działalności sportowej. Wśród dyscyplin sportowych uprawianych przez kobiety ważne miejsce zajmowało strzelectwo. Sekcje strzeleckie kobiet istniały przy klubach, organizacjach sportowych, młodzieżowych i społecznych.

Kobiety brały udział w kursach instruktorskich z zakresu strzelectwa, w próbach w celu zdobycia Odznaki Strzeleckiej. Uczestniczyły we współzawodnictwie sportowym, poczynając od zawodów klubowych (wewnątrz organizacyjnych) po mistrzostwa danej organizacji, mistrzostwa okręgu, mistrzostwa Polski i zawody międzynarodowe. Nie odniosły sukcesów na arenie międzynarodowej. Do wyróżniających się strzelczyń należy zaliczyć m.in. Irenę Heyduk-Kierasieńską, Annę Sedlaczek, Julię Stępniewską i Romanę Zauderer.

⁷⁰ T. Drozdek-Małołepsza, *Udział kobiet Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół”...*, s. 81.

⁷¹ „Strzelec” 1936, nr 50–52, s. 53. A. Zakrzewska, dz. cyt., s. 266. Według A. Zakrzewskiej, „w 1935 r. 60% strzelczyń ćwiczących posiadało OS.

⁷² „PPW” 1935, nr 10, s. 16.

⁷³ „Start” 1933, nr 1/2, s. 9.

⁷⁴ „Rocznik Sportowy na rok 1937/1938”, Warszawa [b.r.w.], s. 89.

⁷⁵ „Start” 1934, nr 12/13, s. 24.

Bibliografia

A. Źródła

I. Wydawnictwa źródłowe

- Muszałówna K., Reicherówna E., *Wychowanie fizyczne kobiet*, t. 4: *Szermierka, Łucznictwo, Strzelanie*, Warszawa 1935.
„Rocznik Sportowy 1934”, Warszawa 1934.
„Rocznik Sportowy na rok 1937/1938”, Warszawa [b.r.w.].

II. Prasa

- „Kolejowe Przysposobienie Wojskowe” 1931
„Pocztowe Przysposobienie Wojskowe” 1934–1939
„Przegląd Strzelecki i Łuczniczy” 1926–1927, 1934
„Sport Strzelecki” 1930–1931, 1936
„Start” 1927–1936
„Strzelec” 1922–1939

B. Literatura

- Drozdek-Małolepsza T., *Sport łuczniczy i strzelecki kobiet w Polsce w okresie międzywojennym*, [w:] *Szkice z historii sportu i sprawności fizycznej*, red. J. Urniaż, Olsztyn 2009.
- Drozdek-Małolepsza T., *Udział kobiet Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w zawodach sportowych w Polsce w latach 1919–1939*, [w:] *140 lat Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Polsce*, red. A. Łopata, Kraków 2007.
- Drozdek-Małolepsza T., *Wychowanie fizyczne i sport kobiet w działalności Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce w latach 1919–1939*, [w:] *Wkład nauk humanistycznych do wiedzy o kulturze fizycznej*, t. 1: *Historia kultury fizycznej*, red. T. Rychta, J. Chelmecki, Warszawa 2003.
- Gaj J., Hądzelek K., *Dzieje kultury fizycznej w Polsce*, Poznań 1997.
- Jurek T., *Kultura fizyczna mniejszości niemieckiej w Polsce w latach 1918–1939*, Gorzów Wlkp. – Poznań 2002.
- Ponczek M., *Kultura fizyczna w Polskich Katolickich Organizacjach Młodzieżowych II Rzeczypospolitej*, Katowice 1997.
- Ponczek M., *Przyczynek do historii Związku Strzeleckiego „Strzelec” w Kieleckiem w okresie II Rzeczypospolitej*, „Zeszyty Metodyczno-Naukowe” 2000, nr 10.
- Rotkiewicz M., *Rozwój społecznych organizacji sportu kobiet w Polsce*, [w:] *Sport w życiu kobiety*, red. Z. Żukowska, Warszawa 1995.
- Rotkiewicz M., *Rozwój sportu kobiet w Polsce okresu międzywojennego*, „Sport Wyczynowy” 1979, nr 3–4.

- Woltmann B., Gaj J., *Sport w Polsce 1919–1939*, Gorzów Wlkp. 1997.
- Woltmann B., *Rozwój dyscyplin sportowych i osiągnięcia sportowe*, [w:] *Zarys historii sportu w Polsce 1867–1997*, red. J. Gaj, B. Woltmann, Gorzów Wlkp. 1999.
- Zaborniak S., *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich (1868–1939)*, Rzeszów 2007.
- Zakrzewska A., *Związek Strzelecki 1919–1939. Wychowanie obywatelskie młodzieży*, Kraków 2007.
- Zarys historii sportu w Polsce 1867–1997*, red. J. Gaj, B. Woltmann, Gorzów Wlkp. 1999.

Abstract

Women's Shooting in Poland during the Interwar Period

During the interwar period, women in Poland actively participated in sports activities. Among sports disciplines that were popular among women was shooting. Women's shooting sections were active in sports clubs, sports organisations and social organisation.

Women attended courses for shooting instructors, in tests which were held in order to be granted a Shooting Badge. They also participated in sports competitions, starting from club level (within individual organisations), through organisation, district and regional to national championships. They did not have any successful appearances on the international arena. The most successful rifewomen were: Irena Heyduk-Kieraszińska, Anna Siedlaczek, Julia Stępniewska and Romana Zauderer.

Key words: shooting, women, Poland, the interwar period.